

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

העסקת קרובי משפחה בשירות המדינה

סקירה משווה

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: פלורה קוך דבידוביץ'

אישור: שמוליק חזקיה, ראש צוות בכיר

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

י"ז בטבת תש"ע

3 בינואר 2010

רקע

מסמך זה נכתב לבקשת חה"כ אריה אלדד ונסקרים בו ההסדרים הקיימים בישראל ובמדינות אחרות לצמצום ומניעת מצבי ניגוד עניינים שעלולים להיווצר בשל העסקת קרובי משפחה באותו ארגון בשירות המדינה.

לפי הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, "עובד ציבור עלול להימצא במצב שיש בו חשש לניגוד עניינים בעבודתו הציבורית כאשר עניין שהוא מופקד עליו עלול להתנגש עם עניין אחר שיש לו או עם עניין אחר שהוא ממלא".¹ מצבים שיש בהם חשש לניגוד עניינים בשירות המדינה עלולים להיווצר בין היתר בשל יחסי כפיפות מינהלית בין קרובי משפחה בביצוע עבודה ובשל סמכויות פיקוח ובקרה שעובד המשרד אמור להפעיל במסגרת תפקידו כלפי קרוב משפחתו המועסק באותו משרד. יש לציין כי לעתים עלול להיווצר מצב שיש בו חשש לניגוד עניינים על רקע קרבת משפחה גם כאשר מדובר בקרובי משפחה המועסקים במשרדים ממשלתיים שונים.² עם זאת, בהודעת נציבות שירות המדינה³ מ-5 בפברואר 2009 צוין כי אין פוסלים אדם המבקש להיכנס לשירות המדינה או למשרד מסוים רק בשל קרבתו למועסק אחר בשירות, אלא אם כן קיים חשש שבנסיבות ההעסקה של קרובי משפחה ייווצר קונפליקט.⁴

כללים שונים, ובהם כללי המינהל התקין; הוראות תקנון שירות המדינה (להלן: התקשי"ר); הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, נהלים פנים-משרדיים וכללים נוספים⁵ אוסרים על עובד ציבור להימצא במצב של ניגוד עניינים או חשש למשוא פנים או דעה משוחדת, מהנימוקים האלה:

1. על בעל סמכות להפעיל את סמכותו לפי שיקולים ענייניים בלבד;

2. אמון הציבור דורש שהחלטות עובדי ציבור יהיו ענייניות ויתקבלו ביושר ובהגינות.

בבדיקה שערך משרד מבקר המדינה במשרדי הממשלה ובמוסדות שלטוניים אחדים בשנת 2006 (להלן: דוח 357) נמצא כי היו עובדים שכיהנו בתפקידים שנתלו להם סמכויות שלטוניות וסטטוטוריות והיו במצב שיש בו חשש לניגוד עניינים בין תפקידם לבין אינטרסים אחרים שלהם. מבקר המדינה ציין בדוח כי על נציבות שירות המדינה לקבוע כללים להסדרת ניגוד עניינים בשל קרבת משפחה בין עובדים במשרד ממשלתי אחד לעובדים במשרד ממשלתי אחר, בעיקר ביחידות העוסקות בתפקידי פיקוח ובקרה.⁶

¹ משרד מבקר המדינה, דוח 357, לשנת 2006.

² ש.ם.

³ נציבות שירות המדינה היא יחידת מטה ממשלתית המופקדת על ביצוע מדיניות הממשלה בתחומי מינהל ומשאבי אנוש בשירות המדינה. בידי נציבות שירות המדינה מופקדות סמכויות רגולטוריות נרחבות, ובהן סמכויות לקביעת נורמות וכללים בתחום מניעת ניגוד עניינים עקב קרבת משפחה ואכיפתם בשירות המדינה. סמכויותיה של נציבות שירות המדינה נקבעו בחוקים שונים הנוגעים לעובדים בשירות המדינה ובתקנות שירות המדינה (התקשי"ר). ש.ם.

⁴ נציבות שירות המדינה, הודעה מס' סח/14, סייגים מטעמי קרבת משפחה, 5 בפברואר 2009.

⁵ בין הכללים הנוספים: כללי הצדק הטבעי; חובת ההגינות ותום הלב; ההלכה הפסוקה וכללי האתיקה של עובדי המדינה שפרסמה נציבות שירות המדינה בשנת 1987. משרד מבקר המדינה, דוח 357, לשנת 2006.

⁶ ש.ם.

הוראות תקנון שירות המדינה בדבר העסקת קרובי משפחה בשירות המדינה

ההסדרים בכל הקשור לקרבת משפחה בשירות המדינה קבועים בכללי שירות המדינה (מינויים) (סייגים בקרבה משפחתית), התשס"ח-2007 (להלן: הכללים), ובהוראות בפרק 13.3 לתקשי"ר. סעיף 1 לכללים קובע כי "קרוב משפחה" של עובד בשירות המדינה ייחשב מי שהוא בן/בת זוג, לרבות ידוע בציבור, הורה, הורי הורה, בן, בת, אח, אחות, גיס, גיסה, דוד, דודה, אחיו, אחיינית, חותן, חותנת, חם, חמות, חתן, כלה, נכד או נכדה, סב/סבתא, לרבות קרבה משפחתית חורגת או קרבה הנוצרת עקב אימוץ. סעיף 1 לכללים קובע כי בהקשר הנוכחי, "קשרי עבודה" הם אחד מאלה:

- עבודה משותפת לצורך קבלת החלטות, מתן המלצות וקביעת נהלים;
 - קרוב משפחה הממלא תפקיד בלשכה המשפטית, באגף כוח-אדם, ביחידת החשב, בביקורת פנימית, ביחידת משמעת, בבנא"מ⁷ או בכל יחידה אחרת שיש לה קשר עם רוב יחידות המשרד או השפעה כאמור;
 - קרוב משפחה החבר בוועד העובדים;
 - ב-11 בנובמבר 2009 אישרה ועדת שירות המדינה תיקון לסעיף 1 לכללים, כך שהמושג "קשרי עבודה" מתייחס גם ל"כל קשר אחר בין קרובי משפחה, אשר – לדעת נציב שירות המדינה או האחראי – מפאת מהותו ונסיבותיו עלול להשפיע על יחסי העבודה"⁸.
- סעיף 2(א) לכללים קובע כי לא יועסק עובד במשרד או ביחידת סמך במקרים האלה:

1. העסקת העובד עלולה להביא ליחסי כפיפות או לקשרי עבודה בינו לבין קרוב משפחה שלו באותו משרד או באותה יחידה מינהלית;
 2. העסקת העובד עלולה להביא לניגוד עניינים בשל קרבת משפחה לעובד אחר באותו משרד או באותה יחידת סמך;
 3. המועמד להעסקה הוא קרוב משפחה של השר או של סגן השר במשרד.
- עם זאת, בסעיף 2(ב) לכללים נקבע כי על אף האמור לעיל, נציב שירות המדינה רשאי להתיר העסקת קרובי משפחה ולהתנותה בתנאים שיראה לנכון, אם הוא משוכנע כי הדבר לא יפגע בטוהר המידות.⁹

⁷ בינוי, נכסים, אפסנאות, משק.

⁸ בדברי ההסבר לשינוי מצוין כי הגדרת המושג "קשרי עבודה" לפני השינוי המוצע היא מצומצמת ואינה ממצה את כל קשת המקרים המגיעים לאחראי או לנציבות שירות המדינה. כך, לדוגמה, כאשר הגורם האחראי סבור ששיעור העובדים המועסקים ביחידתו שמתקיימת ביניהם קרבת משפחה גבוה, והוא מעוניין להגביל כניסת קרובי משפחה אחרים לאותה יחידה, או כאשר יש יותר מקרוב משפחה אחד של אותו עובד במשרד, אף שלא מתקיימים ביניהם "קשרי עבודה" כהגדרתם בכללים. מקרים כגון אלה לא היו מגיעים לבחינת נציב שירות המדינה או מי שהסמיכו לכך בטרם השינוי המוצע, בשל העדר סעיף סל המאפשר לגורם המוסמך שיקול דעת לבחון מצבים בעייתיים נוספים שאינם נופלים בגדר הכללים הקיימים. השינוי מעביר לנציב שירות המדינה את ההחלטה במקרים בעייתיים שעשוי להיווצר בהם קונפליקט. מתוך: דברי ההסבר לזיכרון דברים מישיבה מס' 335 של ועדת שירות המדינה, נספח ב', 11 בנובמבר 2009.

⁹ התקשי"ר קובע כי בטרם יחליט ישקול נציב שירות המדינה בין היתר את אלה: דרגת קרבת המשפחה; הליך קבלת העובד לעבודה; מספר המועמדים שהיו למשרה; רמת המשרה של קרובי המשפחה; המקום הגיאוגרפי של המשרות; מספר קרובי המשפחה מדרגה ראשונה (בן או בת זוג, לרבות ידוע בציבור, הורה, אח, אחות, בן, בת) המועסקים באותו משרד ממשלתי או באותה יחידה מינהלית; מספר קרובי המשפחה המועסקים באותו משרד ממשלתי או היחידה המינהלית; תקופת ההעסקה המבוקשת בעבור העובד החדש; חיוניות המשרה והצורך באיוש המשרה בדחיפות ועל-ידי אדם מסוים; מצב התעסוקה במקום שבו ההעסקה מתבקשת; האפשרות למנוע את יחסי הכפיפות, קשרי העבודה וניגוד העניינים בין קרובי משפחה בלי לרוקן מתוכן את משרותיהם; מימוש זכויותיהן של נשים להעדפה מתקנת ולייצוג הולם. מתוך: פסקה 13.332 לתקשי"ר.

סעיף 3 לכללים קובע כי אם נוצרה קרבה משפחתית בין שני עובדים במשרד או ביחידת סמך שיש ביניהם יחסי כפיפות, קשרי עבודה או ניגוד עניינים, אחד מהם יועבר למשרה אחרת במשרד או ביחידת הסמך. אם אין אפשרות לבצע את ההעברה, יהיה הגורם האחראי רשאי, באישור נציבות שירות המדינה, להתיר את המשך העסקתם במשרותיהם לתקופה שלא תארך משנה אחת,¹⁰ בקביעת תנאים להעסקתם ובהתחשב בשיקולים המפורטים בסעיף 4(א) לכללים.¹¹

בעקבות ממצאי מבקר המדינה בדוח 57ב, לשנת 2006, שעיקריו מוצגים לעיל, התקבלו בנציבות שירות המדינה ההחלטות שלהלן, המפורטות בדוח מעקב אחר תיקון ליקויים וביצוע החלטות ועדת שרים לענייני ביקורת המדינה לשנת 2009:

1. אדם המתקבל לשירות המדינה ימלא טופס הצהרה שבו יציין אם יש לו קרובי משפחה, כהגדרתם בפסקה 13.312 בתקשי"ר, במשרד ו/או ביחידת הסמך האמורים לקלוט אותו בעבודה. כמו כן יציין העובד אם יש לו קרובי משפחה במשרדי ממשלה ו/או יחידות סמך אחרות בשירות המדינה.

2. כל עובד מדינה המשתייך לסגל הבכיר של שירות המדינה יצהיר בכתב על קרובי משפחתו, כהגדרתם בפסקה 13.312 בתקשי"ר, אם יש כאלה, הן במשרד ו/או יחידת הסמך בו הוא מועסק והן בשירות המדינה בכלל.

3. לעניין בקרה ופיקוח על דיווחי העובדים והצהרותיהם על קרובי משפחה בכל שירות המדינה, האחריות למניעת ניגוד עניינים, גם בגין קרבת משפחה, חלה על האחראים במשרדי הממשלה ויחידות הסמך.¹²

מנציבות שירות המדינה נמסר כי בימים אלה שוקדים על הכנת נוהל עבודה חדש שיועבר למשרדי הממשלה. צפוי כי נוהל זה יסדיר את התחום ויבהיר כיצד לנהוג בעניין העסקת קרובי משפחה. בין היתר מוצע בנהל כי בכל בקשה להעסקת קרובי משפחה יועבר דיווח מפורט לנציבות שירות המדינה על מספר קרובי המשפחה המועסקים הן ברמת היחידה הספציפית והן ברמת המשרד. נוסף על כך מוצע שינוי טופס הדיווח של המשרד לנציבות שירות המדינה כך שייכלל בו גם פירוט מספר קרובי המשפחה. עניין קרובי משפחה המועסקים במשרדים אחרים נמצא בבחינה בשלב זה.¹³

¹⁰ יש לציין כי על-פי רוב נציבות שירות המדינה קובעת תקופה של שלושה חודשים שבמהלכה על המשרד הרלוונטי למצוא תפקיד חלופי לאחד מהעובדים הנמצאים במצב של ניגוד עניינים. אם במהלך שלושת החודשים ולאחר תקופת ארכה נוספת לא נמצא תפקיד חלופי לעובד בשירות המדינה, הוא ייאלץ לעזוב את משרתו. עו"ד אביתר טסלר, מנהל מחלקה בכיר (ייעוץ משפטי) – המחלקה המשפטית של נציבות שירות המדינה, שיחת טלפון, 3 בינואר 2010.

¹¹ פירוט השיקולים ראו בהערה 8 לעיל.

¹² משרד ראש הממשלה – אגף בכיר לביקורת המדינה, דוח מעקב אחר תיקון ליקויים וביצוע החלטות ועדת שרים לענייני ביקורת המדינה, נובמבר 2009.

¹³ עו"ד אביתר טסלר, מנהל מחלקה בכיר (ייעוץ משפטי) – המחלקה המשפטית של נציבות שירות המדינה, מכתב, 24 בדצמבר 2009.

העסקת קרובי משפחה בחברות ממשלתיות¹⁴

יש לציין כי מבחינה משפטית הוראות תקנון שירות המדינה של נציבות שירות המדינה אינן חלות על החברות הממשלתיות.¹⁵ על כן הותקנו **תקנות החברות הממשלתיות (כללים בדבר העסקת קרובי משפחה)**, תשס"ה-2005 (להלן: התקנות), הקובעות כללים להעסקת קרובי משפחה¹⁶ בחברות ממשלתיות. יש לציין כי תקנות אלה נקבעו בבסיסן באופן הדומה להוראות התקשי"ר בנושא העסקת קרובי משפחה, אך בשינויים הנובעים מאופן ההעסקה השונה המקובל בחברות ממשלתיות ומעצם העובדה שכל חברה ממשלתית אחראית להעסקת העובדים בה.¹⁷

להלן עיקרי תקנות החברות הממשלתיות (כללים בדבר העסקת קרובי משפחה), תשס"ה-2005:

סעיף 2 לתקנות קובע כי לא תקבל חברה עובד לעבודה אם עובד בה קרוב משפחה שלו –

- המועסק בה בתפקיד בכיר כמשמעותו בחוק או בתפקיד המדורג באחת משש דרגות השכר הגבוהות בחברה בכל סולם שכר הנוהג בחברה;
- אם התפקיד המוצע לו הוא תפקיד בכיר כמשמעותו בחוק או תפקיד המדורג באחת משש דרגות השכר הגבוהות בחברה בכל סולם שכר הנוהג בחברה.

עם זאת, סעיף 3 לתקנות קובע כי חברה רשאית להעסיק אדם שמתקיים בו האמור בסעיף 2 אם ראתה כי הוא המועמד המתאים ביותר למשרה, ובלבד שמתקיימים התנאים האלה:

- העובד נבחר בהליך פומבי, שוויוני ותחרותי, אשר הודעה על קיומו פורסמה זמן סביר לפני המועד להגשת מועמדות בעיתון יומי נפוץ בשפה העברית, ונוסף על כך פורסמה באמצעות אחד מאלה: חברת השמה או אתר האינטרנט של החברה, אם קיים;
- בעת הגשת מועמדותו להעסקה בחברה הצהיר המועמד על קרובי משפחה המועסקים בחברה לפי הטופס הקבוע;
- המנהל הכללי של החברה ויועצה המשפטי אישרו בחתימתם את תקינות ההליך הפומבי והנימוקים לבחירה, ודיווח על כך נמסר לדירקטוריון החברה;
- בחברה שבה, לפי קביעת הרשות, אין מידע שלם על העסקת קרובי משפחה בהתאם לדרישות שנקבעו בחוזרי הרשות, או בחברה שבה שיעור קרובי המשפחה עולה על 15% מכלל העובדים, או בחברה שבה שיעור קרובי המשפחה בקרב העובדים גדול מ-10% לאחר שלוש שנים ממועד

¹⁴ רשות החברות הממשלתיות הוקמה ופועלת מכוח **חוק החברות הממשלתיות, התשל"ה-1975**. הרשות היא יחידת סמך של משרד האוצר ומשמשת גורם המטה הממשלתי לעניין חברות ממשלתיות, הפרטתן וביצוע שינויים מבניים בהן. הרשות אמונה על כ-100 חברות, בהן חברות ממשלתיות עסקיות ולא עסקיות, חברות-בנות וכן חברות בבעלות מעורבת של הממשלה ושל גופים אחרים. בין החברות הממשלתיות חברת החשמל, התעשייה האווירית, "תעשי", רפא"ל, "מקורות", חברת הנמלים ועוד. אתר האינטרנט של רשות החברות הממשלתיות, <http://www.gca.gov.il/GCA/HomePage/LowerNavigationBar/AboutTheAuthority/about.htm>, כניסה: 30 בדצמבר 2009.

¹⁵ עו"ד גונן גומלסקי, הלשכה המשפטית של רשות החברות הממשלתיות, שיחת טלפון, 3 בינואר 2010.

¹⁶ **תקנות החברות הממשלתיות (כללים בדבר העסקת קרובי משפחה)**, תשס"ה-2005, קובעות כי "קרוב משפחה" הוא: בן זוג, לרבות ידוע בציבור, הורה, הורה של הורה, בן, בת, אח, אחות, גיס, גיסה, דוד, דודה, בן-אח, בת-אח, בן-אחות, בת-אחות, חותן, חותנת, חם, חמות, חתן, כלה, נכד או נכדה, לרבות קרבת משפחה שנוצרה עקב אימוץ או קרבת משפחה חורגת.

¹⁷ בניגוד להעסקה בשירות המדינה, שבה נציבות שירות המדינה היא הגוף המופקד על ביצוע מדיניות הממשלה בתחומי המינהל ומשאבי אנוש בשירות המדינה. עו"ד גונן גומלסקי, הלשכה המשפטית של רשות החברות הממשלתיות, שיחת טלפון, 3 בינואר 2010.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

תחילת תקנות אלה, תאשר גם ועדת הביקורת של דירקטוריון החברה את תקנות ההליך הפומבי והנימוקים לבחירה, ודיווח על כך יימסר לדירקטוריון החברה.

סעיף 4(א) לתקנות קובע עוד כי, ככלל, ועל אף האמור בתקנה 3 שלעיל, לא יועסק עובד בחברה אם מתקיים אחד מהתנאים האלה:

1. העסקת העובד עלולה להביא ליחסי כפיפות, ישירים או עקיפים, או לקשרי עבודה¹⁸ בינו לבין קרוב משפחה שלו העובד בחברה;

2. ההעסקה עלולה לעורר חשש לניגוד עניינים בשל קרבת משפחה לעובד אחר בחברה.

עם זאת, סעיף 4(ב) לתקנות קובע כי למרות האמור לעיל רשאית ועדת החריגים בחברה ממשלתית גדולה לתת היתר מנומק להעסקת קרובי משפחה שמתקיים בהם האמור לעיל, בהתחשב בשיקולים המפורטים בסעיף 4(ג) לתקנות¹⁹, אם שוכנעה כי ההעסקה לא תפגע בטוהר המידות ובתקינות פעילות החברה. כמו כן רשאית ועדת החריגים להתנות תנאים להעסקת העובדים, כך שיימנעו, לפי העניין, יחסי הכפיפות, קשרי העבודה וניגוד העניינים, בלי לרוקן מתוכן את משרותיהם של העובדים.

סעיף 5 לתקנות קובע כי בדוח של יושב-ראש הדירקטוריון, המוגש לרשות החברות הממשלתיות, תציין החברה את מספר קרובי המשפחה של עובדי החברה שנקלטו בשנה החולפת ואת תפקידיהם בחברה, את קרבת המשפחה של כל אחד מהם לעובד בחברה, את תפקידו ואת המספר הכולל של עובדים שהם קרובי משפחה המועסקים בחברה. עוד נקבע כי עובד בחברה המועמד לתפקיד אחר או לקידום בדרגה ימסור לחברה הצהרה בדבר קרובי משפחה שלו המועסקים בחברה.²⁰

סקירה משווה

הלך פירוט מידע שהתקבל מכמה מדינות בנושא ההסדרים למניעת מצבים של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי, שהתקבל במרכז המחקר והמידע של הכנסת. בין המדינות שמסרו מידע: ספרד; שווייץ; בלגיה; אוסטריה; הונגריה; בריטניה; קרואטיה; פינלנד; אסטוניה; סלובניה; גיאורגיה; נורבגיה; ליטא; איסלנד; קנדה; סלובקיה; הולנד; צרפת; שבדיה; יוון; מקדוניה; רומניה ופולין. יש לציין כי ברוב המדינות המשיבות הצביעו על קיום הסדרים שונים, בחוק או בנהלים, שנועדו למנוע ולצמצם את תופעת ניגוד העניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי. כמה מדינות השיבו כי לא קיימים בהן הסדרים מסוג זה. יצוין כי רוב המדינות המשיבות ציינו כי אין בידיהן נתונים על שכיחות התופעה של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי.

¹⁸ **תקנות החברות הממשלתיות (כללים בדבר העסקת קרובי משפחה), תשס"ה-2005**, קובעות כי בהקשר הנוכחי "קשרי עבודה" הם כל אחד מאלה: עבודה משותפת לצורך קבלת החלטה, מתן המלצות, קביעת נהלים, ביצוע מטלה או פרויקט; קרוב משפחה ממלא תפקיד באגף כוח-אדם, יחידת החשב, ביקורת פנימית, יחידת משמעת או יחידה אחרת שיש לה תפקידים דומים; קרוב משפחה חבר בוועד העובדים.

¹⁹ בין העובדות שיש לשקול: דרגת קרבת המשפחה; הליך קבלת העובד לעבודה; מספר המועמדים שהיו למשרה; רמת המשרה של קרובי המשפחה; מקומן הגיאוגרפי של המשרות; מספר קרובי המשפחה מדרגה ראשונה המועסקים באותה חברה, ובכלל זה בן או בת זוג, לרבות ידוע בציבור, הורה, אח, אחות, בן, בת; מספר קרובי המשפחה המועסקים באותה חברה; תקופת ההעסקה המבוקשת בעבור העובד החדש; חיוניות המשרה והצורך באיוש המשרה בדחיפות ועל-ידי אדם מסוים; מצב התעסוקה במקום שבו ההעסקה מתבקשת; האפשרות למנוע את יחסי הכפיפות, קשרי העבודה וניגוד העניינים בין קרובי המשפחה בלי לרוקן מתוכן את משרותיהם; מימוש זכויותיהן של נשים להעדפה מתקנת וייצוג הולם.

²⁰ **תקנות החברות הממשלתיות (כללים בדבר העסקת קרובי משפחה), תשס"ה-2005**.

החוק בספרד קובע קווים מנחים למיון המועמדים לתפקידים בשירות הציבורי. בין היתר מוטל על חברי ועדת הבחונים המנהלים את תהליך המיון לנהוג בשקיפות, בהעדר משוא פנים ובמקצועיות. החוק אוסר גם קיום קשרי משפחה או קשרי ידידות קרובים בין חברי ועדת הבחונים לבין המועמדים למשרה בשירות המדינה. במידע שהתקבל נמסר עוד כי בשל התנאים המחמירים הנהוגים בספרד קיימים שם מקרים בודדים של העסקת קרובי משפחה באותו משרד, וניגוד עניינים על רקע קרבה משפחתית הוא תופעה נדירה במדינה זו.²¹

שווייץ

בשווייץ לא קיימות הוראות חוק בדבר ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי, ומועמדים לתפקידים בשירות הציבורי אינם מחויבים לדווח למעסיקהם העתידיים על קרובי משפחה המועסקים בשירות הציבורי. במידע שהתקבל נמסר עוד כי מנהלי היחידות בשירות הציבורי נמנעים מהפעלת שיקולים לא ענייניים בבואם לבחון מועמדים פוטנציאליים לתפקיד, וכי הבכירים הפוליטיים ואמצעי התקשורת מקפידים על פיקוח מחמיר בנושא זה. עוד צוין כי לא דווח על מקרים של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי בשווייץ.²²

בלגיה

בבלגיה אין הוראות חוק מיוחדות למניעת ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי. במידע שהתקבל נמסר כי ההתמודדות עם מקרים פרטניים של ניגוד עניינים נעשית בהתאם לחוקים הכלליים החלים על המינהל הציבורי.²³

אוסטריה

החקיקה באוסטריה קובעת הסדרים המיועדים בין היתר למנוע ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי. בין ההסדרים לעניין זה:

- החוקה הפדרלית מחייבת נושאי משרות ציבוריות למלא את תפקידם באופן אובייקטיבי וללא משוא פנים. לפיכך על נושא משרה ציבורית שקרוב משפחתו מתמודד על משרה בשירות הציבורי להצהיר על עצמו "לא אובייקטיבי" במקרה שבו מתוקף תפקידו יש לו יכולת להשפיע על סיכויי המועמד להתמנות לתפקיד;
- חוק שירות המדינה באוסטריה קובע סייגים על העסקת קרובי משפחה בשירות המדינה. בין השאר נקבע כי נושאי משרות בשירות המדינה שיש ביניהם קשרי נישואין, קשרי דם²⁴ או קשרי אימוץ לא יוכלו לכהן בתפקידים היוצרים יחסי כפיפות מינהלית ביניהם;

²¹Mr. Fernando Santaolalla López, The Spanish Senate, response via e-mail, November 10th 2009.

²²Mr. Ernst Frischknecht, ECPRD Correspondent, Federal Assembly of Switzerland, received via e-mail, June 30th 2009

²³ Mr. André Rezsöházy, Legal Department, Belgian Senate, response via e-mail, November 12th 2009.

²⁴ בין קשרי הדם המפורטים בחוק שירות המדינה של אוסטריה: הורים, סבים, ילדים, נכדים, אחים, אחיות, דודים, דודות, אחיינים ואחייניות.

- באוסטריה מונהג קוד התנהגות למניעת שחיתות ויש בו כללים למניעת מצבים של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי.

אומנם אין באוסטריה חקיקה המחייבת מועמדים לתפקידים ציבוריים לדווח על קרבה משפחתית לנושאי משרות ציבוריות המועסקים בשירות המדינה, אך יש אפשרות לקבוע בדרישות התפקיד של משרות שונות כי מועמדים הקשורים קשרי משפחה לנושאי משרה בשירות המדינה לא יוכלו להתקבל אליהן. במידע שהתקבל נמסר עוד כי התופעה של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה אינה נתפסת כיום כבעיה מדאיגה באוסטריה.²⁵

הונגריה

בהונגריה אין הוראות חוק בנושא ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי.²⁶

בריטניה

המינוי למשרות בשירות המדינה בבריטניה נעשה בהתאם לקריטריונים אובייקטיביים של התאמת המועמד לתפקיד. במידע שהתקבל נמסר כי ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה אינו תופעה נפוצה בבריטניה. עוד נמסר כי נציבות שירות המדינה בבריטניה (The Independent Civil Service Commission) מתווה הוראות בכל הקשור למינוי נושאי משרות בכירות בשירות המדינה, והנציב למינויים ציבוריים (Commissioner for Public Appointments) מתווה את המדיניות למגזר הציבורי הרחב יותר. מועמדים לשירות הציבורי אינם מחויבים לדווח על קרבה משפחתית למועסקים בשירות הציבורי. עם זאת, על נושאי משרות בשירות המדינה לדווח לממונים עליהם על חשש לניגוד עניינים.²⁷

קרואטיה

ברפובליקה של קרואטיה אין חקיקה המתייחסת ישירות לניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות המדינה. חוק שירות המדינה ונוהלי המיון והמינוי לשירות המדינה קובעים הסדרים בכל הקשור לתופעות של ניגוד עניינים והליכי התמודדות על משרה פנויה בשירות המדינה. מטרת ההסדרים האלה היא להבטיח העסקה על בסיס קריטריונים אובייקטיביים, וכך למנוע ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה. במידע שהתקבל נמסר עוד כי אין תקנות המחייבות מועמדים למשרות בשירות המדינה לדווח על קרבת משפחה לנושאי משרות המועסקים בשירות. צוין כי אין נתונים על שכיחות התופעה בקרואטיה.²⁸

²⁵ Ms. Ingrid Siess-Scherz, ECPRD Correspondent and Head of Legal, Legislative and Research Service, response via e-mail, November 13th 2009.

²⁶ Ms. Iren Horvath, Research Service, Library of the Hungarian Parliament, received via e-mail, November 13th 2009.

²⁷ Mr. Oonagh Gay, Head of Parliament and Constitution Centre House of Commons Library, received via e-mail, November 16th 2009.

²⁸ Ms. Ana Maslac, Labour Law Department, Croatian Parliament, received via e-mail, November 17th 2009.

פינלנד

בפינלנד אין חקיקה המתייחסת ישירות לניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה. עם זאת, במידע שהתקבל נמסר כי כפועל יוצא מחוקת פינלנד, הקובעת כי לא יינתן יחס שונה ללא סיבה ראויה לאדם בשל מוצאו, מינו, שפה, דתו, אמונתו, דעתו, מצב בריאותו, מוגבלותו או סיבה אחרת, לא יעדיף נושא משרה בשירות המדינה מינוי קרוב משפחתו על פני מועמדים אחרים. יש לציין כי החוק בפינלנד מאפשר לפסול נושא משרה ציבורית מהשתתפות בהכרעה בנושאים מסוימים, בין היתר במקרים האלה:

1. החלטה הקשורה לנושא המשרה הציבורית או ל"אדם הקרוב"²⁹ אליו;
2. נושא המשרה או אדם הקרוב לו מייצגים גורם שצפוי לו רווח או הפסד בעקבות החלטה בנדון;
3. האובייקטיביות נפגמה מסיבות אחרות.

עוד נמסר כי ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי לא נתפס כיום כבעיה משמעותית בפינלנד.³⁰

אסטוניה

באסטוניה אין חקיקה המתייחסת ישירות לניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי. עם זאת, חוק השירות הציבורי והחוק למניעת שחיתות קובעים כמה הסדרים שנועדו למנוע תופעה זו. להלן עיקרי ההסדרים האלה:

- חוק השירות הציבורי קובע הסדרים למניעת קשרי משפחה קרובים בין נושאי משרה בשירות הציבורי. למשל נקבע בחוק כי מועמדים למשרה בשירות הציבורי לא יועסקו בכפיפות לבעלי משרה העומדים עמם בקשרי דם קרובים³¹ או בקשרי משפחה עקב נישואים.³² במקרים של כפיפות בין שני קרובי משפחה המועסקים באותו מקום, יועבר אחד מהם מהשירות;
- החוק למניעת שחיתות קובע הסדרים למניעת תופעות של ניגוד עניינים. החוק מחייב נושאי משרות בכירות בשירות הציבורי להגיש הצהרת הון שלפיה ייקבעו האינטרסים שלהם ומצבם הכלכלי.

במידע שהתקבל נמסר עוד כי אין באסטוניה תקנות המחייבות מועמדים למשרות בשירות הציבורי לדווח על קרבת משפחה לנושאי משרות המועסקים בשירות, אך קיימות כמה דרישות שמטרתן למנוע ניגוד עניינים על רקע זה. לדוגמה, על המועמד למשרה ציבורית להגיש אישור, החתום על-ידיו, כי הוא עומד בדרישות החוק בכל הקשור לשירות הציבורי. עם כניסת עובד לתפקיד הוא נשבע אמונים בכתב ומתחייב לפעול למילוי תפקידו כנדרש. עוד נמסר כי אין נתונים על שכיחות התופעה של ניגוד עניינים על

²⁹ "אדם קרוב" מוגדר אחד מאלה: בן/בת הזוג של נושא המשרה הציבורית, ילד, נכד, אח/אחות, הורים, סבים ובני זוגם, אדם הקרוב לו בצורה אחרת ובן/בת זוגו; אח/אחות הורי נושא המשרה הציבורית ובני זוגם, ילדי האח/אחות ובן/בת זוג קודמים של נושא המשרה הציבורית; ילד, נכד, אח, הורה וסב של בן/בת הזוג של נושא המשרה, בני זוגם ואחייני בן/בת הזוג. במקרה הצורך יישקלו קרובים מדרגות נוספות.

³⁰ Mr. Martti Tanskanen, Research Officer, Parliament of Finland, received via e-mail, November 17th 2009.

³¹ סבים, הורים, אחים, אחיות, ילדים ונכדים.

³² בן/בת זוג, הורי בן/בת הזוג, אחים ואחיות בן/בת הזוג וילדיהם.

רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי, והרושם הוא כי התופעה אינה בעיה מדאיגה באסטוניה כיום.³³

סלובניה

בחקיקה בסלובניה אין הסדרים להתמודדות עם ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות המדינה.³⁴

גיאורגיה

החוק לעניין התמודדות עם תופעות של שחיתות וניגודי עניינים בשירות הציבורי וחוק השירות הציבורי קובעים הסדרים להתמודדות עם ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי בגיאורגיה. חוקים אלה אוסרים על נושאי משרות ציבוריות בכירות (כגון חברי הפרלמנט, שרים וסגניהם) ובני משפחותיהם לכהן בגופים מסחריים שעל פעילותם הם מפקחים מתוקף תפקידם הציבורי. במקרים שבהם קיימים יחסי כפיפות בין שני נושאי משרה הקשורים ביניהם קשרי דם או קשרי נישואין יועבר אחד מהם מתפקידו. במידע שהתקבל **נמסר עוד כי על המועמדים למשרות ציבוריות לציין אם יש להם קרובי משפחה המועסקים בשירות הציבורי.** כמו כן צוין כי אין נתונים על שכיחות התופעה של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי.³⁵

נורבגיה

חוק המינהל הציבורי בנורבגיה קובע הוראות בכל הקשור למינוי, פיטורין, השעיה או העברה מתפקיד של נושאי משרות ציבוריות. חוק זה קובע בין היתר כי נושא משרה ציבורית יהיה פסול מלהשתתף בקבלת החלטות במקרים האלה:

1. נושא המשרה הציבורית קשור בקשר דם או בקשרי משפחה עקב נישואין לאדם שלגביו ההחלטה צפויה;
2. נושא המשרה הציבורית היה נשוי או מאורס לאדם שלגביו צפויה ההחלטה, או שהוא ההורה המאמץ או הילד המאומץ של אותו אדם;
3. קיימות נסיבות אחרות העשויות לפגוע באובייקטיביות של נושא המשרה הציבורית, כגון ידידות קרובה.

במידע שהתקבל נמסר עוד כי אין בנורבגיה תקנות המחייבות מועמדים למשרות בשירות הציבורי לדווח על קרבת משפחה לנושאי משרות המועסקים בשירות. כמו כן צוין כי אין נתונים על שכיחות התופעה של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי בנורבגיה.³⁶

³³Ms. Marika Kirch, Adviser, Research Department, Chancellery of the Riigikogu, Estonia, received via e-mail, November 17th 2009.

³⁴ The Committee on Domestic Policy, Public Administration and Justice of the National Assembly of the Republic of Slovenia, received via e-mail, November 18th 2009.

³⁵Ms. Tamara Ketshoveli, Head Specialist of Research Department, parliament of Georgia, received via e-mail, November 18th 2009.

³⁶ Mr. Fredrik Lied Lilleby, The Norwegian Parliament Research Service, received via e-mail, November 22nd 2009.

ליטא

חוק שירות המדינה בליטא קובע כי לא יועסק אדם בשירות המדינה בתפקיד שבמסגרתו יהיה כפוף ישירות לקרוב משפחתו המועסק באותו גוף. על-פי התקנות הנהוגות בליטא על מועמד למשרה בשירות המדינה לדווח על קרובי משפחתו המועסקים במוסד שבו הוא מועמד להתמנות. כמו כן חובה על נושאי משרות בכירות בשירות המדינה להצהיר על קרובים או אחרים שעשויים לגרום לניגוד עניינים במילוי תפקידם. עוד נקבע בתקנות כי אדם לא יוכל להתחרות על משרה בשירות המדינה אם הוא קשור עם עובד בשירות המדינה קשר משפחתי שחוק שירות המדינה אינו מתיר. במידע שהתקבל נמסר עוד כי הדיווחים על מקרים של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי הם נדירים.³⁷

איסלנד

על-פי החוק באיסלנד לא יוכל נושא משרה בשירות המדינה להשתתף בקבלת החלטות בין היתר במקרים האלה:³⁸

1. נושא המשרה הוא צד בעניין או דוברו או נציגו של צד בעניין;
 2. נושא המשרה הוא בן/בת זוג או היה נשוי בעבר למי שהוא צד בהחלטה או קשור אליו קשר משפחה עקב נישואים או אימוץ;
 3. העניין הנדון קשור לנושא המשרה, לקרובי משפחתו כמפורט בסעיף 2, לממונים הישירים בהיבט האישי או לחברה בבעלות פרטית שהוא אחראי לה.
- במידע שהתקבל נמסר עוד כי אין נתונים על שכיחות התופעה של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי באיסלנד.

קנדה

חוק ההעסקה בשירות הציבורי בקנדה קובע כי מינויים לשירות הציבורי ייעשו על בסיס התאמה וללא מעורבות שיקולים פוליטיים. עובדי השירות הציבורי בקנדה מחויבים לפעול בהתאם לקוד האתי של השירות הציבורי ומתחייבים שלא להעניק יחס מועדף לבני משפחה או לחברים בהליך המינוי של עובדים חדשים לשירות הציבורי.³⁹

סלובקיה

החוק בסלובקיה קובע בהקשר הנדון כי:

1. נושאי משרות בשירות המדינה לא יכהנו בכפיפות ישירה או כממונים ישירים זה לזה או בתפקידים שבהם יישאו באחריות לניהול חשבונות כספים על-ידי קרוב משפחה;

³⁷ Mr. Vidmantas Punelis, Legal and Political Information Unit, The Lithuanian Parliament, received via e-mail, November 22nd 2009.

³⁸ יש לציין כי הדיון באובייקטיביות של נושא המשרה הציבורית לא ייערך במקרים שבהם לעניינים העומדים על סדר-היום חשיבות מועטה או שלנושא המשרה הציבורית תפקיד זניח בקבלת ההחלטה.

³⁹ Mr. Joseph Jackson, ECPRD Correspondent, House of Commons, Canada, received via e-mail, November 20th 2009.

2. מועמד לתפקיד בשירות המדינה ידווח לגורם האחראי על קשרים כמפורט לעיל בטרם קבלתו למשרה ;

3. אם במהלך העסקתו של נושא משרה בשירות המדינה נוצרו תנאים כמפורט בסעיף 1 לעיל, יודיע על כך לממונה.⁴⁰

הולנד

הממשל בהולנד נוקט מדיניות של "יושרה" (Integrity) כדי להבטיח תפקוד ראוי של המגזר הציבורי, ולפי המידע שהתקבל אין בהולנד התייחסות מיוחדת לתופעה של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי.⁴¹

צרפת

בחקיקה בצרפת אין הסדרים מיוחדים להתמודדות עם ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי.⁴²

שבדיה

חוק השירות הציבורי בשבדיה קובע כי מינוי מועמד למשרה ציבורית ייעשה על-פי קריטריונים אובייקטיביים של כישורים והתאמה לתפקיד. **אין בשבדיה התייחסות מיוחדת בחוק לתופעה של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי.** במידע שהתקבל נמסר עוד כי התופעה של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי אינה מוגדרת בעיה משמעותית בשבדיה.⁴³

יוון

החקיקה ביוון קובעת הסדרים להתמודדות עם ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי ואוסרת מתן יחס מועדף לקרובי משפחה של נושאי משרה בשירות הציבורי.⁴⁴

מקדוניה

במקדוניה אין חקיקה המתייחסת ישירות לניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי. עם זאת, החוק למניעת ניגוד עניינים קובע הסדרים למניעת שימוש לרעה בסמכויות של נושאי משרות ציבוריות ומצבי ניגוד עניינים בין האינטרסים האישיים של נושא משרה ציבורית לבין האינטרסים הציבוריים. במידע שהתקבל נמסר עוד כי **אין תקנות המחייבות מועמדים למשרות בשירות**

⁴⁰Mr. Jan Herber, Chancellery of the National Council of the Slovak Republic, received via e-mail, November 22nd 2009.

⁴¹ Mr. J.P.M Cartens, Information specialist, The Dutch House of Representatives, Netherlands, received via e-mail, November 22nd 2009.

⁴² Ms.Pascalie Wolff, Division of European Studies and Comparative Law, French National Assembly, received via e-mail, November 22nd 2009.

⁴³ Mr. Richard Rosengren, Analyst, EC Law and European Affairs, Research Service, Swedish Parliament, received via e-mail, November 23rd 2009.

⁴⁴ Mr. Dimitropoulos Athanasios, Directorate if Studies, Hellenic Parliament, received via e-mail, November 24th 2009.

המדינה לדווח על קרבת משפחה לנושאי משרות המועסקים בשירות ואין נתונים על שכיחות התופעה במקדוניה.⁴⁵

רומניה

החוק ברומניה קובע כי על נושא משרה ציבורית להודיע לממונה הישיר על מקרה של ניגוד עניינים. הפרת חובה זאת עלולה להביא לנקיטת צעדים משמעותיים, מינהליים, אזרחיים או פליליים. **החוק קובע עוד כי לא יתקיימו יחסים של כפיפות ישירה בין בני זוג או קרובי משפחה מדרגה ראשונה בשירות הציבורי ברומניה.**⁴⁶

פולין

בפולין אין חקיקה המתייחסת באופן ייחודי לניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה בשירות הציבורי. עם זאת, חקיקה בעניין נושאי משרות בשירות המדינה קובעת בין היתר כי בני זוג וקרובי משפחה לא יועסקו באותו משרד אם העסקתם תיצור יחסי כפיפות ביניהם. עוד נקבע בחקיקה כי חוזי העסקה היוצרים מצב של ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה לא יהיו תקפים. במידע שהתקבל נמסר כי בתחילת שנת 2009 הציגה ממשלת פולין טיוטת חוק למניעת תופעות של שחיתות שדובר בה גם על ניגוד עניינים על רקע העסקת קרובי משפחה, אך הטיפול בטיטת חוק זו נעצר.⁴⁷

⁴⁵ Ms. Jadranka Lazarevska, ECPRD Deputy-Correspondent, Assembly of the Republic of Macedonia, received via e-mail, December 1st 2009.

⁴⁶ Ms. Paunita Turcu, ECPRD Correspondent, Parliament of Romania, Chamber of Deputies, received via e-mail, November 17th 2009.

⁴⁷ Mr. Wieslaw Staskiewicz, Bureau of Research of Chancellory of the Sejm, received via e-mail, December 3rd 2009.

מקורות

מכתבים ושיחות טלפון

- גומלסקי גונן, עו"ד, הלשכה המשפטית ברשות החברות הממשלתיות, שיחת טלפון, 3 בינואר 2010.
- טסלר אביתר, עו"ד, מנהל מחלקה בכיר (ייעוץ משפטי) – המחלקה המשפטית של נציבות שירות המדינה, מכתב, 24 בדצמבר 2009, שיחת טלפון, 3 בינואר 2010.
- Cartens J.P.M, Information specialist, The Dutch House of Representatives, Netherlands, received via e-mail, November 22nd 2009
- Dimitropoulos Athanasios, Directorate of Studies, Hellenic Parliament, received via e-mail, November 24th 2009
- Fredrik Lied Lilleby, The Norwegian Parliament Research Service, received via e-mail, November 22nd 2009
- Frischknecht Ernst, ECPRD Correspondent, Federal Assembly of Switzerland, received via e-mail, June 30th 2009
- Gay Oonagh, Head of Parliament and Constitution Centre House of Commons Library, received via e-mail, November 16th 2009
- Herber Jan, Chancellery of the National Council of the Slovak Republic, received via e-mail, November 22nd 2009
- Horvath Iren, Research Service, Library of the Hungarian Parliament, received via e-mail, November 13th 2009
- Joseph Jackson, ECPRD Correspondent, House of Commons, Canada, received via e-mail, November 20th 2009
- Ketshoveli Tamara, Head Specialist of Research Department, parliament of Georgia, received via e-mail, November 18th 2009
- Kirch Marika, Adviser, Research Department, Chancellery of the Riigikogu, Estonia, received via e-mail, November 17th 2009
- Lazarevska Jadranka, ECPRD Deputy-Correspondent, Assembly of the Republic of Macedonia, received via e-mail, December 1st 2009
- López Fernando Santaolalla, The Spanish Senate, response via e-mail, November 10th 2009

- Maslac Ana, Labour Law Department, Croatian Parliament, received via e-mail, November 17th 2009
- Rezsöházy André, Legal Department, Belgian Senate, response via e-mail, November 12th 2009
- Rosengren Richard, Analyst, EC Law and European Affairs, Research Service, Swedish Parliament, received via e-mail, November 23rd 2009
- Siess-Scherz Ingrid, ECPRD Correspondent and Head of Legal, Legislative and Research Service, response via e-mail, November 13th 2009
- Staskiewicz Wieslaw, Bureau of Research of Chancellory of the Sejm, received via e-mail, December 3rd 2009
- Tanskanen Martti, Research Officer, Parliament of Finland, received via e-mail, November 17th 2009
- The Committee on Domestic Policy, Public Administration and Justice of the National Assembly of the Republic of Slovenia, received via e-mail, November 18th 2009
- Turcu Paunita, ECPRD Correspondent, Parliament of Romania, Chamber of Deputies, received via e-mail, November 17th 2009
- Vidmantas Punelis, Legal and Political Information Unit, The Lithuanian Parliament, received via e-mail, November 22nd 2009
- Wolff Pascale, Division of European Studies and Comparative Law, French National Assembly, received via e-mail, November 22nd 2009

מסמכים

- ועדת שירות המדינה, דברי ההסבר לזיכרון דברים מישיבה מס' 335, נספח ב', 11 בנובמבר 2009.
- משרד מבקר המדינה, דוח 357, לשנת 2006.
- משרד ראש הממשלה, אגף בכיר לביקורת המדינה, דוח מעקב אחר תיקון ליקויים וביצוע החלטות ועדת שרים לענייני ביקורת המדינה, נובמבר 2009.
- נציבות שירות המדינה, הודעה מס' סח/14, סייגים מטעמי קרבת משפחה, 5 בפברואר 2009.

תקנות והוראות

- הוראות תקנון שירות המדינה, פרק 13.3.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

- כללי שירות המדינה (מינויים) (סייגים בקרבה משפחתית), התשס"ח-2007.
- תקנות החברות הממשלתיות (כללים בדבר העסקת קרובי משפחה), תשס"ה-2005.

אינטרנט

- רשות החברות הממשלתיות,

<http://www.gca.gov.il/GCA/HomePage/LowerNavigationBar/AboutTheAuthority/ab>

[out.htm](#), כניסה : 30 בדצמבר 2009.

